

УДК 159.93

ОСОБЛИВОСТІ СИНЕСТЕЗІЙНИХ ОБРАЗІВ У ВІДЧУВАННІ ТАЄМНИЦЬ СЕРЕД МОЛОДІ

Михальчишин Г.Є., старший викладач
кафедри психології

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті здійснено теоретичний аналіз психологічних особливостей існування в житті людини таємниць. Проведено емпіричне дослідження молоді з метою виявлення типових особливостей чуттєвих образів таємниць. Припущення, що в молодих людей будуть переважати такі чуттєві образи людської таємниці, як чорний колір, неприємний смак і запах, липкий дотик і відсутність звуків, підтвердились частково.

Ключові слова: відчуття, синестезія, таємниця, образ, асоціації, уява.

В статье осуществлен теоретический анализ психологических особенностей существования в жизни человека тайн. Проведено эмпирическое исследование молодежи с целью выявления типичных особенностей чувственных образов тайн. Предположение, что у молодых людей будут преобладать такие чувственные образы человеческой тайны, как черный цвет, неприятный вкус и запах, липкость в ощущениях и отсутствие звуков, подтвердились частично.

Ключевые слова: ощущение, синестезия, тайна, образ, ассоциации, воображение.

Mykhal'chyshyn H.E. THE FEATURES OF SENSORY IMAGES IN FEELING OF SECRET AMONG YOUTH

It was carried out the theoretical analysis of the secret in a human life. It was carried out the empirical psychological research into expression of the typical peculiarities of sensational images of the secrets in young people. It can be assumption that the young people will have sensational images of a human secret such as black color, unpleasant taste or smell, sticky touch and a silence were confirmed partly.

Key words: sense, secret, image, association, imagination.

Постановка проблеми. Таємниці при-
таманні життю людини, вони з'являються,
щезають, можуть накопичуватись і в різний
спосіб впливати на неї, її оточення. Наяв-
ний у людському житті феномен таємниці
недостатньо вивчений у психології. Нам не
відомі тестові чи інші методики для психо-
логічного дослідження цього явища. Тому
видається актуальним здійснення наукових
пошуків для виявлення адекватних спосо-
бів дослідження приховування інформації
людиною, утворення таємниць. Вивчення
цієї проблеми має велике значення для ви-
явлення умов взаєморозуміння, психоло-
гічної сумісності й взаємоповаги в житте-
вому просторі людини.

Ступінь розробленості проблеми. Таєм-
ниця як феномен людського життя особливо
докладно вивчалася серед дошкільнят. Відо-
мими є дослідження дитячого світу таємниць
і секретів М. Осоріною, М. Кравцовою. Ці-
кавий аналіз проблеми впливу таємниць на
розвиток дитини здійснив М. Савчин. Його
дослідження охоплювали період молод-
шого – початок середнього шкільного віку.
Вплив секретів і таємниць на сімейні сто-
сунки аналізувала А. Шутценбергер. Ризики
таємниць у житті людини розглядала А. Кел-
лі. Зв'язок таємниць із обманом, брехнею
прослідковували Б. Дубровський, О. Екман,
В. Знаков, М. Вагін та інші. Наші наукові по-

шуки в дослідженні феномена таємниці були
ще спрямовані на аналіз зв'язку таємниці із
психічним здоров'ям, цікавістю людини, із
проблемою толерантності тощо.

Серед невирішених частин загальної
проблеми психології таємниць залиша-
ється багато питань. Серед них проблема
відчущування таємниці, відчущування прихованої
інформації в спілкуванні, діяльності людей.
За своєю природою людина не тільки отри-
мує інформацію вербально, вона приймає
її й органами чуття. Коли є цікавість, інте-
рес до чогось таємничого, прихованого, то
й чуттєва сфера також включається в ана-
ліз. Наприклад, один чоловік, намагаючись
описати свій стан сприймання таємниці,
зазначив: «Я всіма своїми «фібрами» відчу-
ваю, що ця людина щось приховує».

Відчуваючи певну особу, людина пізнає
її в різноманітності й неповторності. Ма-
буть, вона здатна відчувати й засекрече-
ні, приховані галузі іншої людини. На нашу
думку, можуть виникати певні відчуттєві об-
рази щодо таємниць в інших людей (хоча,
можливо, людина й не концентрує на цьому
свою увагу). Створюються синестезійні об-
рази таємниць. Синестезія (від гр. *synes* –
разом, *aesthesia* – відчуття) – виникнення
під впливом подразнення одного аналіза-
тора відчуттів, характерних для іншого ана-
лізатора [2, с. 397].

Отже, **метою статті** є визначення особливостей синестезійного чуттєвого образу людської таємниці в різних відчуттєвих модальностях молодих людей, виявлення та аналіз чуттєвих образів людини через її асоціації.

Виклад основного матеріалу. Відчуття – найпростіша пізнавальна діяльність, через яку людина отримує знання про зовнішнє середовище і стани свого організму. Це відчуття світла, запаху, смаку, дотику, звуку, кольору, холоду, болю тощо. Процес відчуження надзвичайно важливий для життя людини. Результатом відображення дійсності у відчуттях людини є чуттєві образи.

Ми вирішили дослідити чуттєві образи молодих людей, проаналізувати їхні чуттєві асоціації на феномен таємниці. У дослідженні ми просили респондентів активізувати свою уяву й визначити, який колір, запах, звук, смак асоціюють вони з феноменом таємниці, яка на дотик людська таємниця. Досліджуваними були молоді люди (17–25 років), серед них 99 дівчат і 50 хлопців.

Основна гіпотеза. Імовірно, що в молодих людей будуть переважати такі чуттєві образи людської таємниці: чорний колір, неприємний смак і запах, липкий дотик і відсутність звуків (тиша). Наше припущення було наслідком таких міркувань. Оскільки чорний колір є ахроматичним кольором, відсутністю світлового потоку від об'єкта, тому таємниця як відсутність інформації, як приховування, укривання чи існування чогось таємного, невідомого, на нашу думку, мала б асоціюватися з чорним кольором. Так як людина має щось приховувати від інших, то, можливо, це для неї клопітно, спричиняє труднощі й вірогідними є неприємні асоціації з цим процесом. Тому, можливо, переважатимуть неприємні образи з відчуттями смаку та запаху, із таємницею будуть асоціюватися гіркі й кислі смакові якості, різкі запахи чи сморід.

Оскільки конгруентна людина більш відкрита, гармонійна, а таємниця мовби «прикріплюється» до життя такої людини, то, мабуть, і будуть виникати чуттєві асоціації з чимось липким. І, нарешті, утаємниченість, можливо, означає не розголошення інформації, а її замовчування, тому ми припустили, що в реакціях досліджуваних переважатиме така звукова чуттєва асоціація з таємницею, як тиша.

Виявилось, що опитані молоді люди асоціюють таємницю переважно з трьома кольорами: чорним, червоним і зеленим.

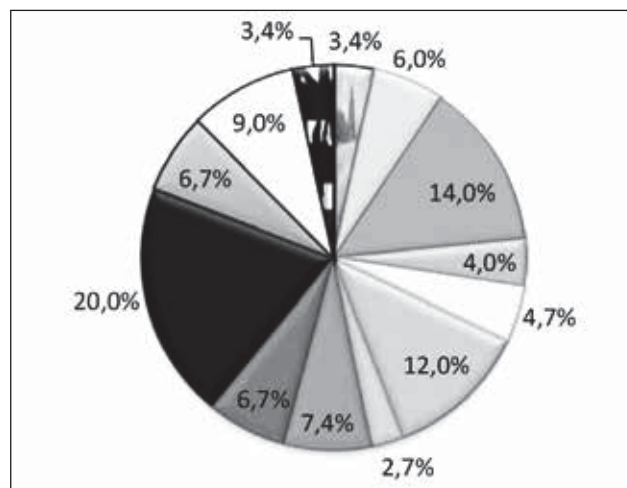

Рис. 1. Чуттєві асоціативні образи досліджуваних щодо кольору таємниць людини (значення відповідають кількості досліджуваних, у %)

Майже однакова кількість дівчат і хлопців мають «чорний і червоний» образи таємниць. Але зелений колір із таємницями асоціюють удвічі більше досліджуваних чоловіків, ніж жінок.

Чорний колір, за тлумаченням М. Люшера, указує на прагнення до руйнування, агресії, вороже ставлення, негативізм, неприйняття, протест і відмову. Вірогідно, що в молоді саме таке ставлення до таємниці є переважаючим.

Можливо, у житті молодої людини з появою таємниці переважно пов'язані негативні, неприязні та агресивні ситуації, тому у відповідь на чийсь секрет чи утаємничену інформацію можуть виникати подібні образи або чуттєві реакції.

Можемо також припустити, що власне зміст таємниць викликає такі асоціації. Це може бути таємниця про знищення чогось, про соціально небажані вчинки, аморальні дії. Тому їхній негативно-руйнівний зміст переноситься на колір.

Опираючись на інтерпретацію кольорів М. Люшера, можна припустити, що значна кількість «червоних таємниць» може свідчити про певну боротьбу, рішучість, ініціативність і порив людини. Із цим кольором учені поєднують і психічне збудження. Звичайно, навколо таємниці може утворюватися певна зона неспокою, хвилювання, постійна настороженість. Людський організм у такий спосіб може захищатись, тримаючи напоготові сили, щоб «оборонити» таємницю від викриття.

Можливо, цей колір демонструє процес внутрішньої боротьби з таємницями у свідомості людини. Можливо, певна секретність стає для внутрішнього «Я» особистості своєрідним червоним полотнищем

(як в іспанській кориді), на яке потрібно нападати, нищити, захищати чи просто постійно реагувати.

Уважають, що червоний колір символізує радість, красу, повноту життя, а з іншого боку – ворожість, войовничість. Ще з давніх часів він пов'язувався з агресивністю й сексуальними бажаннями. Між чорним кольором і сексуальністю є теж зв'язок, а любовна пристрасть єдино зазвичай прикрита темнотою й таємничістю. Тому перевага цих двох кольорів в асоціаціях досліджуваних може свідчити про щось сокровенне та пристрастно бажане в їхньому житті, що пов'язано із сексуальністю, можливо, із коханням.

Якщо червоний і чорний кольори несуть у собі певну активність, з одного боку, до руйнування, з іншого – до діяльності, то обраний зелений колір може свідчити про те, що стосовно таємниці людина прагне до самоствердження, підвищення статусу, влади, поваги, визнання (оскільки саме таке психологічне навантаження несе цей колір). Наче людина знає яку користь вона отримує від таємниці, прихованої інформації; знає, як добре використати таємницю. Особа може керувати таємницею, змушувати працювати на себе, статус таємниці знижується. Або абсолютно навпаки – таємниця стає владною структурою для людини, має першість над нею, штовхає людину до захисту.

Зелений колір як колір природи, життя, трави та листя теж виринає в результатах наших досліджуваних. Імовірно, він указує на юність, веселощі, можливо, незрілість, а можливо, саме такими і є їхні таємниці: недостатньо зрілі, забавні, веселі, природні. Таких є більше у хлопців, ніж у дівчат. Це мабуть символізує їхнє прагнення до незалежності, самоствердження, свободи.

У хлопців відсутні «рожеві й чорно-білі образи» таємниць. Опитані дівчата часто асоціювали таємниці з рожевим кольором. Мабуть, вони більше схильні бачити світ у рожевопозитивних тонах і часто мати амбівалентні образи, що може свідчити про їхню мінливість у відчуженні власних і чужих таємниць. Також дівчата більше зазначали асоціацій із білим кольором, ніж хлопці. А хлопці удвічі більше від них мають «сірих» асоціацій.

Білий колір символізує чистоту, незаплямованість, невинність. Він асоціюється з денним світлом, ясністю, що споріднена з божественним світлом. Проте білий колір може набувати й протилежного значення. За своєю природою він мовби поглинає, нейтралізує решту всіх кольорів

і співвідноситься з порожнечою та безтілесністю. Можливо, це і є характеристикою таємниці як пустки, крижаного білого мовчання.

Сірий колір – улюблений колір розсудливої й недовірливої натури, мабуть, якою наділені більше хлопці, ніж дівчата, котрі обрали цей колір у дослідженні. Це нейтральний колір. Йому зазвичай надають перевагу ті, хто боїться дуже голосно заявити про себе. І тоді не тільки таємниці є сірим утворенням у їхньому житті, але самі вони часто стороняться зовнішнього світу. Цей колір використовується ще як засіб захисту від проникнення, втручання у внутрішній світ особистості. Оскільки в таємницях приховується інформація, то в хлопців і виникають сірі асоціації як перепона для пізнання їхньої сутності.

Гіпотеза про кольорові чуттєві образи таємниць підтвердилась частково. У відповідях досліджуваних переважає, окрім очікуваного чорного кольору, ще червоний і зелений. Загальна картина розподілу кольорів у досліджуваних така, що переважають холодні барви.

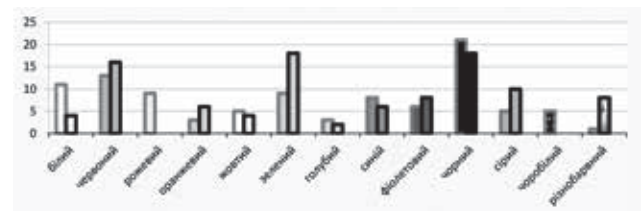

Рис. 2. Відсоток досліджуваних хлопців (чорний контур даних) і дівчат (червоний контур даних) у виборі кольорів-асоціацій

Наступна частина експерименту полягала в проханні до досліджуваних визначити, який смак асоціюють вони з феноменом таємниці. Які смакові образи виникають у молоді, коли вона стикається із секретністю, утаємниченням, приховуванням інформації?

Більшість досліджуваних хлопців і дівчат «на смак» таємницю відчують кислою, солоною, гіркою, терпкою тощо. Є значна кількість респондентів, що відчують у таємниці солодкий смак. Серед них хлопців у два рази менше від дівчат. Можливо, у дівчат більше «солоденьких» таємниць із присмаком насолоди й задоволення від них.

Виокремилася частина респондентів, у яких смакові відчуття таємниці чітко асоціюються з певними продуктами, їжею. Опитані зазначали, що коли вони уявляли собі таємницю, то вона набирала обрисів фруктів (у дівчат) чи страв (у хлопців).

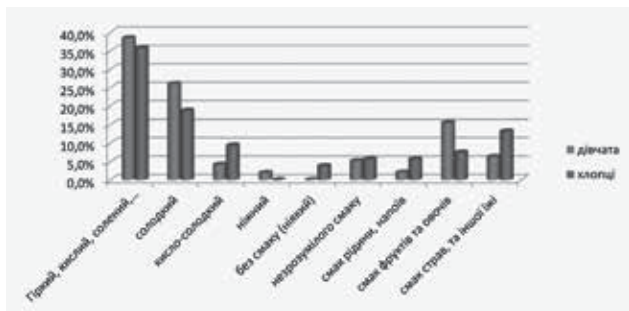

Рис. 3. Кількість досліджуваних дівчат і хлопців, що вибирали різноманітні смакові асоціації з таємницями

Частина досліджуваних виділяє в таємниці таку особливість, як поєднання не поєднуваного, як суперечність, як те, що суперечить людині, те, що приховується, щоб інші не знали. Виокремилась група досліджуваних із амбівалентними смаковими асоціативними рядами щодо феномена таємниці. Це кисло-солодкі асоціації, це солодко-гіркі відчуття, це, наприклад, «солодка гірчиця», як написав один досліджуваний. Отже, виявилось, що не лише є неприємне й негативне в таємницях, є й «солодке».

Наступна частина експерименту полягала в проханні досліджуваних визначити, як їм таємниця відчувається на дотик? Відповіді досліджуваних узагальнено на рисунку 4.

Досліджувані вказували, що таємниці тактильно відчуваються як «папір», «лід», «те, що неможливо промацати», «сніг, що скоро тане», «наждачний папір», «рапата шкіра старої людини», «тверде желе» тощо.

Дотикові відчуття, що асоціюються з таємницею, у досліджуваній молоді виявилися яскраво амбівалентні. Більшість респондентів мали поєднання приємних і неприємних дотикових асоціацій із феноменом таємниці. Щось слизьке та пружне, щось м'яке й колuche.

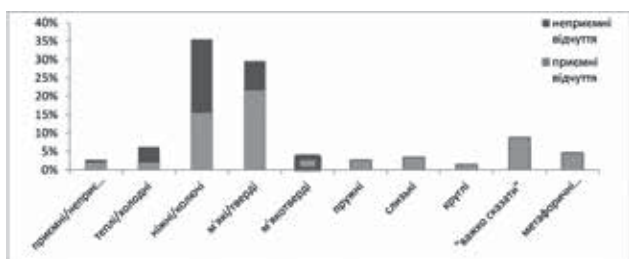

Рис. 4. Гама дотикових відчуттів таємниці в опитаній молоді

На нашу думку, подібні дотикові асоціації вказують на таку характеристику таємниці, як невловимість, непостійність. Таємниця як таке, що важко «впіймати», невловиме

для керування. Третя часткова гіпотеза не підтвердилась – досліджувані уявляють таємницю більше колучо-твердою й ніжно-м'якою.

Наступна частина дослідження полягала в проханні досліджуваних визначити, як їм таємниця відчувається на запах. «Запах» таємниці. У відповідях досліджуваних він надзвичайно різний. Це запах дому, свіжоскошеної трави, фарби, кави, аміаку, згоряння, жасмину, щастя, приємного ментолу, свіжопобілених стін, повітря після грози, цвілі, кориці, смердючості, дорогих парфум, сміттевої ями, горілого листа, щойно куплених електроприладів... Систематизувати результати дуже важко. У середньому 10% досліджуваних відчувають таємницю як щось неприємне, 10% – мають приємні відчуття й 10% – не асоціюють таємницю з якимсь запахом. Приблизно 70% досліджуваних відчувають різноманітні «запахи» в таємницях, даючи різні асоціації (запах вітру, найніжніших парфумів, цукровості).

Можливо, на них людям важко відчувати таємницю, немає стандарту для цього. Часом можна почути висловлювання «він винохує щось». Цей вираз зазвичай розуміють, що винохується саме те, що приховується від людей. Мабуть, загального рецепту, як «винохати» чужу таємницю, немає. Тому кожен розпізнає її за власними шкалами, орієнтирами в запахівій гамі. Видається, що в досліджуваній молоді простішим і легшим є варіант «розглядати й смакувати» людські таємниці.

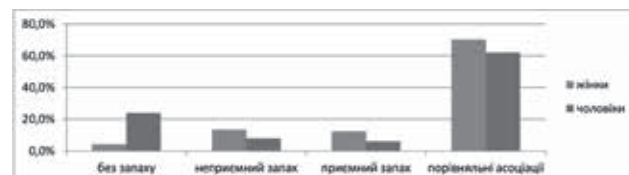

Рис. 5. Розподіл кількості досліджуваних за нюховими відчуттями щодо таємниць у людей

У дослідженні ми виявили різноманітні асоціативні ряди таємниці зі звуками, які оточують людину в побуті, природі. Досліджувана молодь асоціює таємницю більше з музикою, мелодією та піснею. Це рок, лірична пісня, класичний твір (наприклад, «Місячна соната» Бетховена), «халтурна музика», «пісні наодинці» чи навіть «мелодія дощу». Таємниця тут не просто є звуком, вона асоціюється зі звучанням музичного твору. Частина досліджуваних описувала таємницю через звуки, що не мають музичного характеру. Це «бите скло», «ідеальна

тиша», «крик сови», «постукування», «водоспад», «стогін», «робота дрилі»...

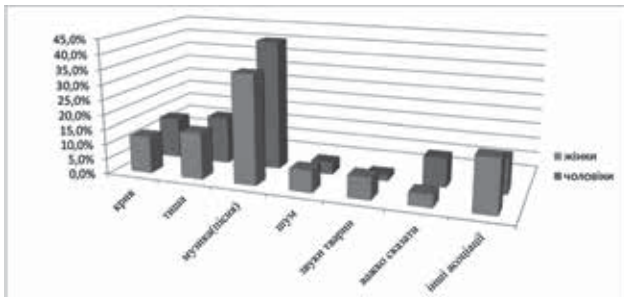

Рис. 6. «Звук» таємниці

На нашу думку, маємо можливість відслідкувати в результатах дослідження особливий, утаємничений, надзвичайно багатий, тонкий внутрішній світ молоді людини. Він – як пісня, як мелодія в різнобарвності звукового відчуття. Мабуть, для людини недостатньо одного звукового тону чи гучності, щоб передати те, що вона приховує, оберігає як таємне. П'ята часткова гіпотеза – не підтвердилась.

Ураховуючи викладене, можемо зробити

ВИСНОВКИ.

У чуттєвих асоціаціях чужа таємниця відчувається молодими людьми в більшості випадків як червоно-чорна (у хлопців і зелена), більше гірка й кисла, ніж солодка (яку частіше відчувають дівчата), як ніжно-колюча та м'яко-тверда водночас, як така, що несе звукове наповнення музики й переповнена найнеймовірнішими запахами.

Визначені нами чуттєві образи проєктивно виокремлюють характерні ознаки та

функції таємниці. Таємниці притаманний негативно-руйнівний характер, змагання й боротьба. Таємниця пов'язана із захистом. Захисна функція таємниці активізує її настороженість, неспокій, підтримує стан напруження. Також таємниця «працює» на статус людини, владу, самоствердження особистості. Таємниця має ознаку невловимості, що впливає на невизначеність її як феномена і створює містичний ореол. Таємницею в природі людини має чітку амбівалентну природу, є часто поєднанням непоєднуваного. Вона збагачує людину, є корисною для особи та водночас шкодить їй. Збудження, пристрасть завжди поряд із таємницею. На нашу думку, є можливим створення проєктивної методики для дослідження таємниць, де за чуттєвими образами можна припускати наявність прихованої інформації різної полярності й спрямованості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Осорина М.В. Секретный мир детей / М.В. Осорина. – СПб. : Питер, 1999. – 185 с.
2. Партико Т.Б. Загальна психологія : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Т.Б. Партико. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 416 с.
3. Савчин М.В. Педагогічна психологія : [навчальний посібник] / М.В. Савчин. – Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 1998. – 200 с.
4. Шутценбергер А.А. Синдром предков: Трансгенераційні зв'язи, семейні тайни, синдром годовщины, передача травм и практическое использование геносоциогаммы / А.А. Шутценбергер. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2005. – 256 с.